

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 13 ΙΟΥΝΙΟΥ 2018
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΠΕΝΤΕ (5)**

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

- α. «κλήριγκ»
- β. Εθνικόν Κομιτάτον
- γ. Οργανισμός (1914)

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Α2

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πρόταση, τη λέξη **Σωστό**, αν η πρόταση είναι σωστή, ή τη λέξη **Λάθος**, αν η πρόταση είναι λανθασμένη:

- α. Με το Σύνταγμα του 1844 δεν κατοχυρώθηκε το δικαίωμα του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι.
- β. Ο Θεόδωρος Δηλιγιάννης υποστήριζε ένα κράτος κοινωνικής αλληλεγγύης.
- γ. Στην Ελλάδα, αντίθετα από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δεν διαμορφώθηκαν ταξικά κόμματα μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα.
- δ. Η Τράπεζα της Ελλάδος ιδρύθηκε με αφορμή αίτημα της ΕΑΠ.
- ε. Το κίνημα στο Θέρισο υποστηρίχθηκε από την ελληνική κυβέρνηση.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Β1

- α. Να αναφέρετε ονομαστικά τα αντιβενιζελικά κόμματα. (μονάδες 3)
- β. Ποια ήταν τα κοινά χαρακτηριστικά τους; (μονάδες 10)

Μονάδες 13

ΘΕΜΑ Β2

- α. Ποια ήταν τα στάδια οργάνωσης της Κρητικής Πολιτείας μέχρι και την έγκριση του Συντάγματός της; (μονάδες 10)
- β. Ποια ήταν τα οικονομικά μέτρα που πήρε η Κρητική Πολιτεία; (μονάδες 2)

Μονάδες 12

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να απαντήσετε στις εξής ερωτήσεις:

- α. Ποιες προσδοκίες καλλιεργούσε η ιδέα της ανάπτυξης του σιδηροδρομικού δικτύου στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα; (μονάδες 10)
- β. Ποια ήταν η επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου μέχρι και την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα και ποιες δυσκολίες συνάντησε στην πραγματοποίησή της; (μονάδες 7)
- γ. Σε ποιο βαθμό εκπληρώθηκαν οι αναπτυξιακές προσδοκίες που γέννησε η κατασκευή του σιδηροδρομικού δικτύου στην Ελλάδα; (μονάδες 8)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Τοιουτορόπως [εννοείται: με την κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου] δε οι γεωργοί θα ηύξανον τας εργασίας των, θα κέρδαινον περισσότερα, και φυσικώ τω λόγω θα εβελτιούτο ο υλικός και ηθικός βίος των, και η ανταλλαγή των προϊόντων [...] θα ηύξανε την ποιότητα, την ποσότητα και το κέρδος. Επειδή δε την γεωργίαν παρακολουθούσι πάντοτε αι τέχναι¹ και η βιομηχανία, ως και τανάπαλιν, πολλών γεωργικών προϊόντων, μεταβαλλομένων εις βιομηχανικά προϊόντα, θα ανεπτύσσοντο συγχρόνως αι τέχναι και η βιομηχανία. Τα έως τότε δε εισαγόμενα ομοειδή προϊόντα θα έπαυον, και το εκ τούτων περίσσευμα των χρημάτων μας προκύπτον θα το μεταχειριζόμεθα εις προμήθειαν νέων προϊόντων ξένων ή εγχωρίων.

¹ αι τέχναι = χειρωνακτικά επαγγέλματα.

A.N.Βερναρδάκης, *Περί του εν Ελλάδι εμπορίου*, Αθήνα 1885, στο *Αξιολόγηση των μαθητών στο μάθημα Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα 1999, σ. 40.

Το κείμενο αποδόθηκε στο μονοτονικό, διατηρήθηκε όμως η ορθογραφία του.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΙ, 1869-1907

Έτος	Χιλιόμετρα δικτύου
1869	9
1883	22
1885	222
1889	640
1892	900
1897	970
1903	1.132
1904	1.335
1907	1.372

Γ. Δερτιλής, *Ιστορία του Ελληνικού κράτους. 1830-1920*, τόμος Β', Αθήνα 2005, σ. 676.

Ο πίνακας προσαρμόστηκε για τις ανάγκες της εξέτασης.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

Από πολλές [...] απόψεις, η χρησιμότητά τους [ενν. των σιδηροδρόμων] για μια διαδικασία μετάβασης ήταν αμφισβητήσιμη, αν όχι τελείως αρνητική. Το ολικό μήκος γραμμών [...] δείχνει ότι η ένεση επενδύσεων δεν ήταν αρκετή για να δημιουργήσει συνθήκες οικονομικής απογείωσης. Άλλα και μεγαλύτερες να ήταν οι επενδύσεις, πάλι θα ήταν σχεδόν άχρηστες. Η κατασκευή σιδηροδρόμων δεν μπορούσε να παίξει τονωτικό ρόλο για ανύπαρκτους βιομηχανικούς κατασκευαστές δικτύου και τροχαίου υλικού ούτε ήταν αρκετά ισχυρό κίνητρο για να δημιουργηθούν τέτοιες βιομηχανίες σε μια χώρα που δεν είχε σίδερο και κάρβουνο. [...]

Ακόμα και στον τομέα των μεταφορών η εισφορά του σιδηροδρόμου στην ανάπτυξη της χώρας δεν ήταν αποφασιστική, όχι μόνο γιατί το δίκτυο δεν είχε παντού το ίδιο πλάτος γραμμών αλλά κυρίως γιατί είχε κατασκευαστεί, με κάποια ελαφρότητα, έτσι που να εξυπηρετεί κυρίως παράλιες περιοχές. Ο ανταγωνισμός της ναυτιλίας θα ήταν ίσως μικρότερη απειλή σ' εποχή οικονομικής άνθησης⁷ έφτασε να είναι σοβαρό εμπόδιο στις συνθήκες οξύτατης κρίσης, που είχαν προξενήσει ένα πόλεμο τιμών στην αγορά των ναυτικών μεταφορών.

Γ. Δερτιλής, *Κοινωνικός μετασχηματισμός και στρατιωτική επέμβαση. 1880-1909*, Αθήνα 1977, σ. 78-79.

ΘΕΜΑ Δ1

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από:

- α. Το κείμενο Α, να αναφερθείτε στο ζήτημα της παραχώρησης κλήρων στους πρόσφυγες-αγρότες μετά το 1923. (μονάδες 10)
- β. Τα κείμενα Β και Γ, να απαντήσετε στην εξής ερώτηση: Με ποιους τρόπους ωφελήθηκε η αγροτική οικονομία από την εγκατάσταση των προσφύγων; (μονάδες 15)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Μόλις η ομάδα φθάσει στον τόπο του προορισμού, οι εκπρόσωποί της αποδέχονται την παραλαβή της γης [...]. Η παραλαβή γίνεται χωρίς τοπογράφηση και τα σύνορα σημειώνονται κατά προσέγγιση. Το μέγεθος του τμήματος της γης, που διανέμεται σε κάθε οικογένεια, εξαρτάται βεβαίως από τη συνολική έκταση. Καθορίζεται πάντως από τις Υπηρεσίες με τέτοιο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζει η οικογένεια τα προς το ζην καθώς και τα μέσα να εξοφλήσει τα χρέη της. Γενικά ως βάση θεωρείται η τετραμελής οικογένεια με την προσθήκη του 1/5 της διανομής για κάθε επιπλέον μέλος. [...] Είναι περιττό να τονίσουμε ότι η αξία της διανομής κυμαίνεται επίσης από τόπο σε τόπο, συχνά δε στην ίδια περιοχή από το ένα σημείο στο άλλο. Η διακύμανση αυτή δεν εξαρτάται μόνο από την ποιότητα του εδάφους, αλλά επίσης από την υπάρχουσα υποδομή και απόσταση από κάποιο αστικό κέντρο κ.λπ.

Κοινωνία των Εθνών, *Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα*, μτφρ. Φ. και Μ. Βεϊνόγλου, Αθήνα 1997, σ. 45-46.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Το 76 τοις εκατό αυτών των αγροτών [προσφύγων] ασχολούνται με την καλλιέργεια διαφόρων δημητριακών και κυρίως σιταριού. Τα δημητριακά ανταποδίδουν πιο γρήγορα από κάθε άλλη καλλιέργεια τους κόπους του αγρότη και η άθλια κατάσταση των προσφύγων δεν τους επέτρεπε την πολυτέλεια της καθυστέρησης που απαιτούν οι άλλες καλλιέργειες. Ο αγρότης που έσπειρε σιτάρι το φθινόπωρο του 1923 μπορούσε να φάει ψωμί απ' τη δική του γη την επόμενη άνοιξη. Δεν μπορούσε να περιμένει ν' αρχίσουν ν' αποδίδουν καρπούς τα οπωροφόρα δέντρα. Το σιτάρι αναπτύσσεται σχεδόν σε κάθε είδος εδάφους. Από την άλλη πλευρά, ο καπνός, το άλλο αναπτυσσόμενο με ταχύτητα προϊόν της χώρας, απαιτεί πολύ ειδικές συνθήκες, συνθήκες εδάφους, κλίματος και έκθεσης. Όπου υπήρχε αυτή η ευτυχής σύμπτωση, φυτεύτηκε καπνός καθώς ο τελευταίος δεν αναπτύσσεται απλώς γρήγορα και μπορεί να πουληθεί αμέσως αποφέροντας χρήματα στον καλλιεργητή αλλά και γιατί η οικονομική του απόδοση κατά στρέμμα είναι πολύ υψηλή. Βρέθηκαν αρκετά εδάφη που προσφέρονταν για καλλιέργεια καπνού έτσι ώστε το 14 τοις εκατό των αγροτών επιδίδονται στην καπνοκαλλιέργεια.

Το υπόλοιπο 10 τοις εκατό των αγροτών περιλαμβάνει περίπου ένα 3 τοις εκατό που καλλιεργούν σταφύλια και 2 τοις εκατό που καλλιεργούν οπωροφόρα ενώ το τελευταίο 5 τοις εκατό επιδίδονται σε διάφορες αγροτικές ασχολίες όπως η μεταφορά των αγροτικών προϊόντων και τα συναφή με τη γεωργία επαγγέλματα, όπως αυτά του σιδηρουργού, του μυλωνά κ.λπ.

H. Morgenthau, *Η αποστολή μου στην Αθήνα. Το έπος εγκατάστασης*, μτφρ. Σ. Κασεσιάν, Αθήνα 1994, σ. 377-378.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

Η υλοποίηση έργων υποδομής εξυπηρετούσε ταυτόχρονα δύο σημαντικούς στόχους: τη βελτίωση των γενικότερων συνθηκών διαβίωσης στους προσφυγικούς οικισμούς και τη δημιουργία των κατάλληλων όρων για την ουσιαστική ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής. [...]

Με μοχλό τη διαδικασία αποκατάστασης των αγροτών προσφύγων, το κράτος επενέβη αποφασιστικά στην αγροτική οικονομία αλλάζοντας τις δομές της. Η διαδικασία απαλλοτρίωσης των τσιφλικιών επιταχύνθηκε, ενώ, παράλληλα με την αναδιανομή της γης, κυριάρχησε στον αγροτικό χώρο μία διαρκώς αυξανόμενη μέριμνα, που έκανε εφικτή την αλλαγή της όψης της υπαίθρου. Το 1936 οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις του ελληνικού κράτους είχαν σχεδόν διπλασιαστεί, ενώ οι βόρειες επαρχίες του κράτους με δυσκολία θύμιζαν στους ξένους περιηγητές τα σχεδόν έρημα τοπία του 1923.

K. Κατσάπης, «Η αποκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου: Το γενικό περίγραμμα», στο: Ιδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, *Πέρα από την Καταστροφή. Μικρασιάτες πρόσφυγες στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 2003, σ. 31-32.

ΟΔΗΓΙΕΣ (για τους εξεταζομένους)

1. **Στο εξώφυλλο** να γράψετε το εξεταζόμενο μάθημα. **Στο εσώφυλλο πάνωπάνω** να συμπληρώσετε τα ατομικά σας στοιχεία. **Στην αρχή των απαντήσεών σας** να γράψετε πάνω-πάνω την ημερομηνία και το εξεταζόμενο μάθημα. **Να μην αντιγράψετε** τα θέματα στο τετράδιο και **να μη γράψετε** πουθενά στις απαντήσεις σας το όνομά σας.
2. Να γράψετε το ονοματεπώνυμό σας στο πάνω μέρος των φωτοαντιγράφων, αμέσως μόλις σας παραδοθούν. **Τυχόν σημειώσεις σας πάνω στα θέματα δεν θα βαθμολογηθούν σε καμία περίπτωση.** Κατά την αποχώρησή σας, να παραδώσετε μαζί με το τετράδιο και τα φωτοαντιγραφα.
3. Να απαντήσετε **στο τετράδιό σας** σε όλα τα θέματα **μόνο** με μπλε ή **μόνο** με μαύρο στυλό με μελάνι που δεν σβήνει.
4. Κάθε απάντηση τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.
5. Διάρκεια εξέτασης: τρεις (3) ώρες μετά τη διανομή των φωτοαντιγράφων.
6. Χρόνος δυνατής αποχώρησης: 10.00 π.μ.

ΣΑΣ ΕΥΧΟΜΑΣΤΕ ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΞΕΤΑΣΗΣ: 13 / 06 / 2018

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ***Ιστορία ΟΠΓ ΓΕΛ***

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. Κλήρικ : Προκειμένου να αντιμετωπιστεί η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τη Νέα Υόρκη το 1929, στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος του διακανονισμού «κλήριγκ». Οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν, δηλαδή, με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. (Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία).

β. Εθνικόν Κομιτάτον: Το Εθνικόν Κομιτάτον υπό τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη ήταν μία από τις πολιτικές παρατάξεις που συμμετείχαν στην Εθνοσυνέλευση του 1862 - 1864. Υποστήριζε την ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού και τον εκσυγχρονισμό της χώρας, οικονομική ανάπτυξη και μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση και στο στρατό, πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το Εθνικόν Κομιτάτον είχε μικρότερη απήχηση συγκριτικά με άλλους πολιτικούς σχηματισμούς που εμφανίστηκαν την ίδια εποχή (πεδινοί - ορεινοί)

γ. Οργανισμός: Ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1914 στη Θεσσαλονίκη με σκοπό την άμεση περίθαλψη και στη συνέχεια την εγκατάσταση προσφύγων σε εγκαταλειμμένα τουρκικά και βουλγαρικά χωριά της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας. Παρεχόταν συσσίτιο, προσωρινή στέγη και ιατρική περίθαλψη μέχρι οι πρόσφυγες να βρουν

εργασία ή να αποκτήσουν γεωργικό κλπ.

ΘΕΜΑ Α2

- α.** Σωστό
- β.** Σωστό
- γ.** Σωστό
- δ.** Λάθος
- ε.** Λάθος

ΘΕΜΑ Β1

- α.** Ραλλικό κόμμα, Εθνικό κόμμα του Κ.Μαυρομιχάλη, Κόμμα του Γ.Θεοτόκη.
- β.** Σχολικό βιβλίο σελ.92: «Ως αντιβενιζελικά θεωρούνταν τα κόμματα της αντιπολίτευσης. [...] ενώ το κόμμα του Γεωργίου Θεοτόκη ήταν πιο διαλλακτικό.»

ΘΕΜΑ Β2

- α.** Σχολικό βιβλίο σελ. 206: «Μέσα σε μια απερίγραπτη φρενίτιδα ενθουσιασμού [...] στην οποία Υπουργός Δικαιοσύνης ορίστηκε ο Ελευθέριος Βενιζέλος.»

- β.** Σχολικό βιβλίο σελ. 208:

Η πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας εργάστηκε με ζήλο και απέδωσε σε σύντομο χρονικό διάστημα σημαντικό έργο. Ειδικότερα, και όσον αφορά τα οικονομικά μέτρα, έκοψε κρητικό νόμισμα (την κρητική δραχμή) και ίδρυσε την Κρητική Τράπεζα.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

[Οι σελίδες αναφέρονται στο σχολικό βιβλίο]

ΘΕΜΑ Γ1

- α.** Για τα ανεπτυγμένα κράτη της Ευρώπης ο σιδηρόδρομος τον 19^ο αιώνα υπήρξε το συνώνυμο της ανάπτυξης. Στις μικρότερες και πιο καθυστερημένες οικονομικά χώρες [...] ίσως το 1835 (σ. 33). Τις προσδοκίες από την κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου στην Ελλάδα εκφράζει στο δοκίμιό του ο Α. Βερναρδάκης, το οποίο δημοσιεύτηκε το 1885. Ο συγγραφέας θεωρούσε ότι οι γεωργοί όχι μόνο θα αύξαναν τις εργασίες τους αλλά θα αποκόμιζαν περισσότερα κέρδη και θα βελτίωναν το βιοτικό τους επίπεδο. Επιπλέον, συνεχίζει ο συγγραφέας, η ανταλλαγή των προϊόντων θα αναβάθμιζε την ποιότητα και θα αύξανε την ποσότητα των γεωργικών αγαθών. Επιπλέον, και ως άμεσο επακόλουθο, τα οφέλη θα αφορούσαν πλέον και τον τομέα της βιομηχανίας, τόσο με

την απασχόληση εργατικού δυναμικού, όσων δηλαδή καταπιάνονταν με «τας τέχνας», αλλά και τον ίδιο τον κλάδο με την επεξεργασία αγροτικών προϊόντων, τα οποία θα διατίθεντο στην αγορά. Συνεπώς, η επάρκεια σε εγχώρια ομοειδή προϊόντα θα λειτουργούσε αποτρεπτικά στις εισαγωγές και το θετικό ισοζύγιο θα δημιουργούσε «περίσσευμα» χρημάτων ώστε οι καταναλωτές να στραφούν σε νέα προϊόντα είτε εισαγόμενα είτε εγχώρια.

β. *Μέχρι τη δεκαετία του 1880 η μόνη [...] για την υλοποίηση των σχεδίων κατασκευής σιδηροδρομικού δικτύου (σ. 33-34).* Την ουσιαστική έλλειψη αξιόλογου σιδηροδρόμου στο ελληνικό κράτος αποτυπώνει και ο δοθείς στατιστικός πίνακας, όπου πράγματι διαπιστώνουμε πως το συνολικό μήκος το 1869 έφτανε τα 9 χιλιόμετρα. *Την ίδια περίπου εποχή, γύρω από τη χώρα [...] ολοκληρώθηκε μόλις το 1909 (σ. 34-35).* Στον ίδιο πίνακα η μεταβολή είναι εμφανής, καθώς από το 1883 και τα 22 χιλιόμετρα παρουσιάζεται έντονα αυξητική τάση: 222 χιλιόμετρα το 1885, 640 το 1889, 900 το 1892, 970 το 1897, 1.132 το 1903, 1.335 το 1904 για να φτάσει τα 1.372 χιλιόμετρα το 1907. *Στο μεγαλύτερο τμήμα του το δίκτυο ήταν μετρικό [...] τμήμα του διεθνούς δικτύου (σ. 35).* Το πρόβλημα αυτό επισημαίνει και ο Δερτιλής, ο οποίος διαπιστώνει μια «ελαφρότητα» εκ μέρους του κράτους όχι μόνον λόγω του πλάτους των σιδηροδρομικών αξόνων αλλά και διότι διερχόταν από παράλιες περιοχές. Έτσι η ναυτιλία λειτουργούσε ανταγωνιστικά, πολύ δε περισσότερο από τη στιγμή που ο πόλεμος τιμών στις θαλάσσιες μεταφορές μαινόταν και μάλιστα σε συνθήκες κρίσης για την ελληνική οικονομία. *Το κράτος ανέλαβε το μεγαλύτερο [...] στο χώρο του σιδηροδρόμου (σ.35).*

γ. *Είναι αναμφίβολο[...] τόσο ριζοσπαστικές αλλαγές (σ. 35).* Την ουσιαστική αξία του σιδηροδρόμου στη βιομηχανικά υπανάπτυκτη Ελλάδα αμφισβητεί και ο Δερτιλής, φτάνοντας μάλιστα στο σημείο να υποστηρίξει πως μπορεί να θεωρηθεί έως και «αρνητική». Η απουσία επενδυτικού ενδιαφέροντος δε θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να «απογειώσει» την οικονομία και να «τονώσει» τον κλάδο κατασκευής δικτύου και τροχαίου υλικού. Συνεπώς, τέτοιες βιομηχανικές μονάδες θα ήταν ασύμφορο να συσταθούν και μάλιστα σε μια χώρα που δεν είχε σίδερο και κάρβουνο.

ΘΕΜΑ Δ1

α. *Η αγροτική αποκατάσταση στο μεγαλύτερο μέρος της [...] ανάλογα με το μέγεθος της οικογένειας των προσφύγων (σ. 156).* Όπως διευκρινίζεται στην πρώτη ιστορική πηγή, κριτήριο για τη διανομή γης ήταν το να εξασφαλίζει η κάθε οικογένεια «τα προς το ζην» αλλά και η διασφάλιση εκείνων των μέσων με τα οποία η οικογένεια θα

μπορούσε να ανταποκριθεί στα χρέη της. Εν προκειμένω, ως βάση λαμβανόταν η τετραμελής οικογένεια και για κάθε επιπλέον μέλος προσετίθετο 1/5 τεμαχίου γης. *Ρόλο ἐπαιζε επίσης η ποιότητα του εδάφους [...] ἀρδευσης* (σ. 156). Αξίζει να αναφερθεί ότι η αξία του γεωργικού κλήρου δεν ήταν πάντοτε της ίδιας αξίας, αφού δε διέφερε μόνο από τόπο σε τόπο αλλά και στην ίδια περιοχή από το ένα σημείο στο άλλο. Επιπλέον κριτήριο ήταν οι υφιστάμενες υποδομές στην περιοχή αλλά και η εγγύτητα ή μη με αστικά κέντρα. *Συνήθως ο κλήρος δεν αποτελούσε [...] Υπουργείου Γεωργίας* (σ. 156-157). Όπως συμπληρώνει το ιστορικό παράθεμα, η παραλαβή από τον αγρότη πρόσφυγα του τεμαχίου γης γινόταν χωρίς να έχει γίνει τοπογράφηση και έτσι η οριοθέτηση γινόταν κατά προσέγγιση. Εκτός από τη γη παραχωρούνταν στέγη, εργαλεία, σπόροι, λιπάσματα και ζώα.

Β. *Για ένα διάστημα η άφιξη των προσφύγων φαινόταν [...] επάρκεια σε σιτηρά* (σ. 167-168). Σε ό,τι αφορά τα σιτηρά ο πρόεδρος της Ε.Α.Π., ο Αμερικανός Morgenthau, υπογραμμίζει ιδιαιτέρως τη σημασία τους. Η πλειονότητα των αγροτών προσφύγων, το 76%, ασχολούνταν με τη συγκεκριμένη παραγωγή, διότι η απόδοσή τους ήταν γρήγορη και χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις ως προς το έδαφος. Συνεπώς, για τους πιένητες αγρότες η εξασφάλιση των απαραίτητων μέσων για την επιβίωσή τους δεν τους επέτρεπε «πολυτέλειες» με άλλες καλλιέργειες. Η άμεση εξασφάλιση του επιούσιου ήδη από τον πρώτο χρόνο της εγκατάστασης στη «νέα πατρίδα» ήταν πρόκριμα άμεσης προτεραιότητας. *Oι πρόσφυγες εφάρμοσαν την αμειψισπορά[...]αυξήθηκαν οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις* (σ. 168). Ο Κατσάπης τονίζει τη σημασία της κατασκευής έργων υποδομής, επειδή έτσι βελτιώνονταν οι συνθήκες διαβίωσης των αγροτών προσφύγων αλλά και αναπτυσσόταν η αγροτική παραγωγή. Η κρατική μέριμνα κινήθηκε προς αυτήν την κατεύθυνση, «αλλάζοντες τις υπάρχουσες δομές», επιταχύνθηκαν οι απαλλοτριώσεις των τσιφλικιών, πραγματοποιήθηκε αναδιανομή και, γενικότερα, μεταβλήθηκε προς το καλύτερο η όψη της υπαίθρου. Μάλιστα, το 1936 είχαν διπλασιαστεί οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις, ενώ η εικόνα της βόρειας Ελλάδας δε θύμιζε στον επισκέπτη τίποτα από την ερήμωση που επικρατούσε το 1923. *Εισήχθησαν [...] και ποιοτικά* (σ. 168). Ως προς τον καπνό, η καλλιέργειά του απαιτούσε μεν ειδικές συνθήκες εδάφους, τις οποίες έσπευσαν οι πρόσφυγες να εκμεταλλευτούν, αφού απέδιδε γρήγορα και μπορούσε να αποφέρει ικανοποιητικό εισόδημα με την άμεση πώληση, σε καλές τιμές. Έτσι το 14% των καλλιεργούμενων εδαφών καλύφθηκε από την καπνοκαλλιέργεια. *Η δενδροκομία [...] στην πατρίδα τους* (σ. 168). Σε ό,τι αφορά, λοιπόν, τις άλλες καλλιέργειες το 3% ήταν

αμπελοκαλλιέργειες, το 2% οπωροφόρα δένδρα και το 5% αφορούσε άλλους τομείς και επαγγέλματα συναφή με τη γεωργία, όπως μεταφορές, σιδηρουργία ή αλευρόμυλους.

Σχολιασμός θεμάτων Ιστορίας ΟΠ

Τα θέματα στην Ιστορία κατεύθυνσης θεωρούμε πως ξεφεύγουν -σε σημεία- από την μέχρι τώρα εξεταστική παράδοση. Παρόλο που η επιτροπή δεν πρωτοτύπησε στην επιλογή των θεμάτων (αρκετά μάλιστα έχουν εμφανιστεί και στο κοντινό παρελθόν), είναι εμφανής η διάθεση να δοθεί έμφαση στην κριτική επεξεργασία των ζητημάτων. Ειδικότερα, στα θέματα Γ1 και Δ1 απαιτείται από το μαθητή να κάνει επιλεκτική χρήση τόσο των δεδομένων του σχολικού βιβλίου όσο και των υλικών των παραθεμάτων. Υπό την έννοια αυτή τα φετινά θέματα θεωρούμε ότι θα δυσκολέψουν αρκετά τους υποψηφίους.